

دیاردی نەرگسبەت لە شیعری نالی دا

د. سامان عیزەدین سەعدون

کۆلیجی پەرورده/ زانکۆی چەرموو/ چه مچه مالم

تاریخ نشر البحث : ٢ / ٤ / ٢٠١٥

تاریخ استلام البحث : ١٥ / ٢ / ٢٠١٥

پیشهکی

نالی لە نیوهی یه کهمی سه دهی نوزدییه مدا لوتکهی رۆشنبیری و نه ده بیاتی کوردییه . نه و قوناغ و سه رده مهی نالی تییدا ژیاوه ماوهی گه شه سه ندنی میرنیشینی بابان و سه ره ه لانی شارستانییه تی کوردی خۆمانییه , نه کاتیکیدا عوسمانیه کان ده سه لاتداری یه کهمی ناوچه که بوون . نه هه مان کاتیکیدا ماوه یه کی پر کیشمه کیشی سیاسی و مملانی توند بوو . ناوچه که به گشتی و (کوردستانی گه وره) به تاییه تی بووبوه چه قی ناکۆکیه کانی هه ردوو ده سه لاتداری تورك و عه جه م . ناوچه یه کی پر نه دووبه رکهی و مملانیی ناینی و مه زه بهی و نه ته وایه تی , نه مانه دیارترین خه سه تی سه رده مه که بوون . له م نیوهنده پر نه گرزی سیاسی و خراپی ژیانی نابوری و کۆمه لایه تییه دا نالی سه ری ده ره ئیناوه .. هه ر زوو به زیره کی خۆی درکی به هه موو نه و مملانی و ناکۆکیانه کرد و به بیری وردی رهنگی بۆ پرۆژه یه کی گشتگیر رشت که تییدا وه لایمی گونجاوو چاره ی ریشه یی بۆ هه موو بابه ته کان خسته به رده ست . هه ر نه سه ره تاوه هه ولی خۆرۆشنبیر کردنی خۆی داوه , هه موو پله کانی خۆیندنی باوی سه رده مه کهی به سه رکه وتویی ته واو کردوه , سه ره رای نه وهی چه زی له ژووری خۆیندن نه بووه , به لام گه لی شوین گه راوه بۆ نه وهی زانست و زانیاری زیاتر فیربیت و راسته وخۆش بووبه رووی زاناکان بیته وه و زانستیان ئیوه فیربیت . له ناو نه م بازنه ی پر نه نه زموونه دا , نالی خۆی وه ک دهنگیکی شیعری کوردی ره سه ن بینیه وه . له یه کهم هه ولیدا به ردی بناغه ی نووسینی شیعری کوردی به دیالیکتی کرمانج خواروو به کیشی عه روزی بنیات ناو وبه مه ش قوتا بخانه ی شیعری کلاسیکی کوردی دامه زراند و نه دوا ی خۆیشی چه ندین قوتابی دیار دا هینانی گه وره یان بۆ نه دهب و شیعری کوردی جیهیشت .. هه ربۆیه ش زۆربه ی لیکۆله رانیس نالی به دا هینه رو بلیمه تی شیعری کوردی داده نین . چونکه نه و شۆرشه ی له بواری نووسینی شیعر به زمانی کوردی به رپای کرد سه ری گرت , هه ربۆیه ش له شیعره کانییدا شانازی پیوه ده کات .

گه لیک ئیکۆلینیهوه و تارى ئهدهبی و رهخهیی لهسهه ژيان و بهرهمی شیعی نالی نووسراوه و کۆمه لیک ئه نجامی باشیان خستۆته بهردهست و ههندیکی لایهنی ژيانی ئه و بلیمه تهیان خستۆته روو و نهیانی پرۆسهی داهیانان لای نالی له روانگهیهکی زانستانهوه راشه کردووه و لیکداوتهوه ، بهلام به شیوهیهکی تایبته و لهسهه کهسیتی نالی که متر ئیکۆلینیهوه کراوه به تایبتهی له روانگهیهکی دهرووناسیهوه به دیاریکراویش ریازی شیکاری دهروونی ، چونکه ههندی سوچ و نهیانی له کهسیتی نالیدا هیشتا به شاراوویی ماونهتهوه ، یاخود زانستانه روشن نهکراوتهوه ، به تایبتهی ئه و لایه نانهی که په یوه ندیان به لایهنی خودیتی نالی و کهسیتی که یهوه ههیه ، که بۆخویان رهه ندیکی دهروونی گرنگی پیکهاتهی کهسیتی (نالی) ین . ههه له روانگهی ئه و راستیه شهوه ئه م ئیکۆلینیهوه یه مان ئاماده کردووه ، بۆیه ئیره دا له روانگهیهکی سایکۆلۆژیانهوه و به پینی ریازی شیکاری دهروونی له جیهانی شیعی نالی دهروانین و روو له بنه مای نه رگسیهت دهکه ین که به لامانهوه رهنگریژکه ری کۆمه ئی له دهفته شیعیه کانی نالی بوون . به و پینهی زۆربهی شیعیه کانی رهنگریژکه رهوهی لایهنی خودیتی شاعیرن .

هوکاری ئاوردانه وهشمان له نالی وهک دهنگیکی دیاری شیعی کلاسیکی کوردی ئه وهیه تانیستا ئیکۆلینیهوه یه کی تایبتهی بۆ نه رگسیهتی نالی نهکراوه . هه ر بۆیه ئامانجمان له م ئیکۆلینیهوه یه ئه وهیه که له روانگهی بنه مای نه رگسیهتهوه ئه وه به سه لینی نالی شاعیریکی نه رگسی بووه و ئه و هوکارانهش دیاری بکه ین که وهکو پائنه ری دهروونی رۆلیان هه بووه له به ره مه یانی ئه و شیعیانهی که نه رگسیهتی نالی ده رده خهن .

به م پینهش ئیکۆلینیهوه که و ئه و ئه نجامانهی که گه لانه یان دهکات زانستانه تیشک دهخاته سهه کهسیتی نالی و هه ندی گریی دهروونی ولایهنی شاراهه کهسیتی شاعیر که بۆ یه که مجاره دهخریته روو . پلانی ئیکۆلینیهوه که :

بۆ گه یشتن به و ئه نجامانه و وهلامدانهوهی ئه و پرسیارانیهی که په یوه ندیان به نه رگسیهتی نالی یه وه هه یه ئیکۆلینیهوه که مان به و شیوهیه دارشته که بریتی بی له دوو بهشی سه رهکی بیجگه له پیشهکی و ئه نجامی ئیکۆلینیهوه که .

له بهشی یه که مدا ، ئاورمان له چه مکی دیاردهی نه رگسیهت لای رابه رانی ریازی شیکاری دهروونی به گشتی و لای (فرۆید) به تایبتهی داوتهوه و ئه و تیروانینهی تیا گه لانه دهکه ین که دهبنه زه مینه یهکی زانستی بۆهه نگاونا نمان به ره و بهشی دووه می ئیکۆلینیهوه که مان .

بهشی دووه می شمان ته رخان کردووه بۆ (دیاردهی نی رگسیهت لای نالی) وه پینی چه مکی نه رگسی روومان له و دهقانهی کردووه که رهنگ پیده رهوهی نه رگسیهتی (نالی) ین وهک هونه ره ندیکی .

رئیازی لیکۆلینه وه که :

لیکۆلینه وه که پهیرهوی رئیازی (شیکاری دهروونی) دهکات .

هۆکاری هه لبرژاردنی لیکۆلینه وه که : نه وه یه بتوانین به پیی بنه ماکانی شیکاری دهروونی وه لایمکی زانستیانهی نه و پرسیاره بدهینه وه که ئایا بۆچی نای زیاد له نه ندازه و رادهی پییوست باسی خۆی دهکات و هه میشه وهک شاعیریکی خاومن دهسه لاتی هونهری خۆی وینا دهکات و بهردهوام شانازی به خۆیه وه دهکات ؟ یاخود نه و پرسیاره ی بۆچی زۆربهی غه زه له کانی باسی خۆشه ویستی نافرته و جوانی ده کهن ؟ .

ناشکرایه که تانیستا لیکۆلینه وه ره خه یی به کانی نه ده بی کوردی به گشتی و لهرووی پراکتیکی به وه به تاییه تی ، دووره پهریز له رئیازیکی گرتگی ره خه یی وهک رئیازی دهروونی به وه خۆی هیشته وه ، نه مه له کاتیکیدا ، نه که هه ر بۆ شیکردنه وهی رۆمان و چیرۆکی کوردی بایه خی خۆی هه یه ، به لکو بۆ شیعری کوردیشمان گرتگیو تاییه تی هه یه ، به و پئی به ی زۆربهی دهقی شیعریمان دهقی لیریکی و چروکردووی تافی کردنه وه خودی به کانی شاعیرن .

به شی به کهم : نه رگسیهت له روانگی دهرووناسی به وه

دهروانه یه ک :

وهک ناشکرایه دهرووناسی ((بریتی به له لیکۆلینه وه زانیی دهروونی مروقه)) (١) ، به و پئی به ی دهروون مه لبه ندی هۆش و هه ست و ژیری و یادگاری به کانی کانگای پانه رو بیروکه کانی مروقه . نه م بایه خدانای دهرووناسی به رهفتارو چالاکی به کانی مروقه راسته وخو به ره و جیهانی نه ده ب هونهری کردو وه ته وه تا په رده له سه ر نه یی به شاراوه کانی نه و جیهانه هه ئمالی ، دیارترین دهرووناسی به له و بواری روکردنه جیهانی هونه رو نه ده به دا ، (فرۆید) بو که ((راسته وخو له بواری پزیشکی به وه چوو نه و ناو سایکۆلۆژی به تی مروقه وه قوتا بخانه ی شیکردنه وهی دهروونی وهک قوتا بخانه یه کی زانستی له سایکۆلۆژیای نویدا چه سپاند ، هه ر خۆشی ده رگای لیکۆلینه وهی ره خه یی له نه ده بیدا له ژیر تیشکی نه م قوتا بخانه یه دا خسته سه رپشت)) (٢) .

فرۆید که یشته نه و راستی به ی که دوو غه ریزه ی بنچینه یی له ژبانی دهروونی که سی تیدا رۆئیان له ناراسته کردنی رهفتاری مروقه دا هه یه نه وانیش بریتین له یه که میان غه ریزه ی خۆشه ویستی (ئیروس) eros : بریتی به له هه موو پیداو یستی به دهروونی و بایه لۆجی به کان ، که ریگه خۆش ده کهن بونه وهی

تاك بهردوام ببيت نه ژيان و پاريزگاري نه مانهوهي خوي بکات . دووهميان غهريزي مردن (تاناتوس) tanatos : نهمش ههمو نهو نارهبوانه دهگريتهوه که پال به تاکهوه دهنين که بهرهو دوژمنايهتي و خراپهکاري بروات . جگه نهوانهش گهيشته نهو راستييهي که غهريزه سيکسيکان (Libido) نهو وزهيهيه که رهفتاري مروّف ناراسته دهکات . بهلام نهوهي دوزيهوه که ليبيدو ههميشه بهرهو کهساني تر ناروات , بهکوروو نه خود دهکات , تاکيش نه خوشهويستي خودي خويدا نقوم دهبي نهم حالتهتيشي ناونا (نهرگسيهت (narcissisme)) (٣)

((شيوهي نهو وزه دهروونييهش که غهريزهکاني ژيان بو راپهپاندني کارهکانيان بهکاري دهينين (فرويد) به ليبيدو Libido ناويان دهبات . کاتيک نهم رهمکه بواري تيرووني بو نارهبسيهت , نهوا نه ناگاييدا کوندهبيتهوهو بهشيوه جوړهبهجوړهکان گوزارشت نه خوي دهکات , وهک داهينان يان کاري هونهري و بهرهمي نهدهبي , بويه نهم وزهيه ليپرسراوه نه ههمو داهينانيکي نهدهبي و هونهري)) (٤) , چونکه فرويد نه دواکارهکانيدا ناماژ به ليبيدو دهکات که ((بريتيه نه وزهيهکي دهرووني گشتگير که مروّف بو ههر چالاکييهکي جهستهيي و دهرووني نه نجامي دهات)) (٥) ههرخوي دوو جوړ ليبيدو ديارى دهکات : ليبيدوي بابتهتي و ليبيدوي خودي , نه بهر نهو سيفهتهتي (ليبيدوي من) ههيهتي ناوي نا (ليبيدوي نهرگسي) که به هويهوه (من) عهشقي خوي دهبيت , نيرهدا لوتکهي ليبيدو سهرههئدهات که (من) بهرهو نامانجي بالآ و بهرزبوونهوه ناراسته دهکات , فرويد کووونهوهي ليبيدوي نه (خود) ناونا (نهرگسيهتي سهرتا) . نهم جوړه کهسانه که يهکيکيان خوشويست , نهوا زورترين بر نه ليبيدو ناراستهتي بابتهتي خوشهويستهکي دهکات و بابتهتي خوشهويستي شويني (من) دهگريتهوه (((٦) فرويد سي جوړ ليبيدو نه کهسي تي ديارى دهکات ليبيدوي (نهرگسي) و (شهبهقي) و (ههوازي) , نهو سي جوړه ليبيدو نه کهسي تييدا بهتهنها دهرياکهون , بهکو نهگه ليکتريدا تيکهل دهبن باوترين تيکه ليووني نهم چهشانه جوړي (نهرگسي - شهبهقي) يه که خوي خوشدهويت , رهفتاري نه نيوان پاننهري ناووشي و پابه ندبووني به دابوونهريتي کومه نگاهه نه ناجيگيريدايه , وهسواس و دوو دنه . ههروهها جوړي (ليبيدوي نهرگسي - ههوازي) نه گرنگترين چهشني تيکه نه , چونکه نهم چهشنه سوودي بو خوي و کهساني ترهيه پاننهري رهفتاري نهم جوړه کهسي تي يه خوشهويستي خوده , نهم چهشنه کهسي تيه پابه نده به مني بالآو داب و نهريت و کومهل و نايهوه . نهرگسيهتي زانايان و داهينهان و بيرمه ندهکان نهم جوړن . نهرگسيهت سهرباري سوودگه ياندني پيشوخت به تاک رهگزيکي تري دهچيته پال نهوويش تيکرکردني پيداويستهکاني ليبيدويه واته خالي کردنهوهي وزه دهروونييهکان . (٧)

واته نهم جوره كه سانه نهرگسيه تييه كه يان به شيويه يه كي په رده پو شكاروو به رمز له نيو داهينراوه نه ده بيو هونريه كانياندا ده شارنه وه ، چونكه ناماژه كردني راسته وخو بهم ديارديه لاي كومه لگا په سندن نيبه . لي رهدا (من) هاوسهنگي ده پاريزي كه (مني بالا) چاوديري دهكات .

رييازي شيكاري د پرووني دهق له نووسره كه ي دانابريت هه ربويه ش ((د پروونناسه كان نه روانگه ي شيكردنه وه ي د پروونيه وه هه موو دهقيكي شاكاري هونري بهرز بو فاكتهري خود ده به نه وه واته دروستكردني ميژوويك كه هه موو رهه نده گونجاوه كان بو له دايك بووني شاكاريك ليك بداته وه هه موو دهقيكي هونري ته واو كردني ناگايه به ريگاي خستنه بري بو فيلي به رگري د پرووني و هاوسهنگي كومه لايه تي)) (٨) گهر دهق دهربرين بيت له خودي نووسر نه وا ههر نه وخوده ش روئي ده بيت له دروستبووني دا ، چونكه پاننهري د پرووني هوكاره كه خود ناراسته دهكات و دهيجوئيني ، خوديش هه لگري سيماكاني كه سي تييه به گري د پروونيه كانه وه ش ، بهم بييه ش نهم سيماو گري د پروونيه به ناشكارو به په رده پو شكاروي خو يان ده خزينه نيو ده قدا . فرؤيد نه ئي : ((شاعير كه سيكه له واقع هه لئدي و بايه خ به وه هه مه كاني ده دا له نيو تو ريكي چنراو به حه زه سيكسيگانيه وه)) (٩) . هه روه ها له زور له وته كانيدا جه خت ده كاته وه كه مملانيي لاشعوري و پاننه ره كاني له كار هونريه كاندا له ريگه ي بالا بوونه وه خو يان دهرده خهن .

لي رهدا گريمانه ي سه ركه ي ره خنه ي شيكاري د پرووني ، كه (نه سته) ، نه گهر توانرا په ي بي بري ت ، نه وا سه ركه وتوو دهبين له پراكتيزه كردني رييازي د پروونيدا ، چونكه ده بيتته هو كاريك بو دوزينه وه ي بنه ماكاني سه رچاوه ي داهينان لاي داهينه ران له لايه ك و هه روه ها زانيني و ناساندني كه سي تي داهينه ر له لايه كي تره وه ، پاشان رييشانده ريشمان ده بي بو شيكردنه وه ي داهينراوه كه ، كه واته دهق بوخوي به لگه نامه يه كي د پروونيه بو زانين و ناسيني بيكه اته ي سايكولوژي كه سي تي شاعيريش (١٠) ، ههر ((بو نهم مه به سته (فرؤيد) هه وئيكي زوري دا بو روونكردنه وه ي زيان نووسه ران و گه ران به دوا ي ورده كاريه كانيان له پيناو رهنگدانه وه له به ره مه كانياندا و شيكردنه وه ي نهم ره مزانه ، كه له دووتويي به ره مه كانياندا به كاريان هيناوه . نهم رووه وه ش شيكردنه وه ي به ره مه كاني سو فوكليس و دافينشي و شكسپيرو ديستويشكي . نه نجامدا)) (١١) بويه دهرنزانه كان له نه وروپا له سه ر به ره مه ي نه ده بي ، د پروون و كه سي تي نه ديه كان شيد ه كه نه وه . بهم بييه ده قي شيعري له دنيايي ته نكه ژه ي مملانيي د پرووني شاعيره كه ، بوخوي دانبيدانيكي لاشعوريه له سه ر شاعير خوي ، چونكه ديوي شاروه ي نووسيني ههر ده قيك كه سايه تي شاعير دهرده خات لي ره وه ، ني مه ش له به شي دووه دا ، له هه مان روانگه وه وبه پيي چه مكي نهرگسيه ت له ده قه شيعريه كاني (نالي) دهروانين .

مه شره بي نالي گه ئي نابي و ترشه ، به ئي

موعته ريفه خوي ده ئي : چا نيبه نه تواري من (١٢)

بى ھىچ تھوموژىك نالى خوى به ناشكرا راستىھكى دھروونى گرنگمان بۇ ناشكرا دھكات كه نهو كھسىكھ خوو ورھوشتى گھلى ترش و تورھىھ و نه تواری چاك نبىھ بىگومان نه تواری رھھنديكى دھروونى زۇرى ھىھ
كھواتھ ناسابىھ بوتريت نھرگسىھت وھك دياردھىھك وسىماىھكى كھسىتى سىبھرھكھى به سھر كھسىتى ناليدا ديارھ .

((نامانجى شىكارى دھروونى له نه دھبدا گھىشتنه به دۇزىنھوى ھوكارھكانى نهست كه بوون به فاكتھرى دروستبوونى دھق , كھواتھ رۇچوون به ناو دھقدا دھمانگھىھىت به لايھنه شاراوھكانى دھروونى شاعىر نھم رىگايھوھ نهىنى زياترمان دھستدھكھوى , وھك نهوى له ژياننامھو ھهوال و يادھوى ھاوچھرھكانىھوھ دھستمان دھكھوى)) (١٣)

نھرگسىھت و شىكارى دھروونى

شىكارى دھروونى نهو راستىھى سھماندوھ كه نھرگسىھت ناماژھىھكى گرنگھ بۇ بروابوون به خود , به لام به ناست و سنوورىكى ديارىكراو , له كاتى تىپھراندنى نھم سنورھ به ناراستھى زيادھرووبى تىياندا دھبىتھ ھوى له خۇرازيبوون و له خۇبايوون . بهردھوام بوون له سھر نهو رھقتارھ سھر نه نجام دھبىتھ دھر كھوتنى دياردھى نھرگسىھت . ((لىكۆلېنھوھ زانستىھكان ناماژھ به دوو خھسلھتى گرنگ له كھسىتى نھرگسى دھكھن نهوانىش نهمانھن : ١- خويھكى بهردھوام و جىگىريان ھىھ بۇ ھهستى كھورھى و به خشىنى به ھايھكى به نرخ بۇ بهرزي كھسىتھىھكھيان . ٢- خوى كھران به دواى مىسالى له باوآپىرانىان دا ياخود جىگرھوى باوانىان له روى پىگھى كۆمھلايھتى و به خشىنى مادى و مھعنهوى .)) (١٤)

ھهستى كھورھى و شانازىكردن له كھسىتى نالى دا نھم بهىتھدا رھنگى داوھتھوھ :

كولاهى فھ خرو تھعزىم گھىشتھ چھرخی نه تلھس رھنگ

كھ بىستھ قھلبى مىرانم نھسھر ملووكى ناغايھ (١٥)

ھھرچى دھربارھى (نېرگسىھت) يشھ نهوا ھھر ((فرؤيد خوى له سالى ١٩١٤ و له وتارىكىدا كھ به ناونىشانى(سھر تايھك له نھرگسىھت) بوو , نهوھ رھون دھكاتھوھ كه نېرگسىھت گوزارشت له قۇناغىكى گھشھى مرؤف دھكات. كه له سالانى يھكھى تھمھنى منداليدا به چرو به خھستى جھخت دھكاتھ سھر خوى. دواى قۇناغىكى دواتر رھو له كھسانى دھوربھر دھكات)) (١٦). واتھ مرؤف له سھرھتاي ژيانيدا به خود خۇشويستنى خوى دھست پىدھكات و پاشتر به خۇشويستى كھسانى تر. به

گشتی و به لای (فرۆید) هوه : (١) - نیرگسیهت قوناغیگی گواستنهوهیه نه خوشویستنی خود که زیادهرۆیی تیدایه.

٢- نهرگسیهت به یهکی نه قوناغهکانی گهشی تاک دادهنری که تاک پییدا تیده پهړی.

٣- کهسیتی نیرگی ههست به شکومهندی دهکات، واته ههست دهکات کهسیکی ناسایی نییه و خوی زور خوش دهوی، نه وینهی نهو دهگمه نه، بهواتایهکی تر پیی وایه کهسیکی تر نه شیوهی نهو بوونی نییه، کهسی نهرگی چاوهروانی ریزیکی تاییهتی بو کهسیتییه کهی و بیروراکانی دهکات نه کهسانی ترهوه. (١٧))

نهرگسیهت لای شاعیران زیاتر نهو دهرپرینانهدا بهرجهسته دهبی که ناماژن بو باسکردنی خویان و شانازی کردن به شیعرهکانیانهوه. نهرگی زور ههستیاره بهرامبر کهسانی تر، که پییانویه تهنها بیروراو تیروانینهکانی نهوان راست و دروسته و بیروراو تیروانینی کهسانی تر تهنها قسهی بی ماناو بی ناوهرۆکه و دووره نهراستییهوه. ههروهها کهسی نهرگی نه دیاردهو کلتوری باو لا نهدا (١٨).
نهم لایه نهوه نالی شیعریکی بو مهستوره نووسیوه که به ناشکرا نهو چوارچیوه کومه لایهتی و داب ونه ریته باوهی سهردهمه کهی تیکده شکینیت.

ههرچی سیماکانی کهسیتی نیرگییه بریتین نه : ()

١- بیرو بۆچوونی کهسانی تر پهسند ناکهن پییان وایه خویان نهسهه رهقن وکهسانی تر

هه نه و نهسهه رهق نیین

٢- پییان وایه هه مووشت دهرانن بهو بابته تانهی کهسانی تریش بیری لیده که نهوه.

٣- رۆچوون به قوولایی ناخی خویدا به نه اندازه یهکی زور.

٤- ههستکردن به گه ورهیی نه گه نه ههستکردنیکی نه راده به دهر به کهمی.

٥- جهزکردنیکی به په رۆش بو به دهسته نیانی به ناوبانگی.

شاعیری نهرگی نهو خهسلته به دهر نییه که نه شیعردا بو ناوینه یه که دهگه ری وینهی خوی تیا بدۆزیته وه، چونکه تینوی نهو یه خودی خوی نهوانی تردا بخوینیته وه، نارهنوی نهو ههش دهکا نهوانیش پیا هه نهانی بو بکه ن. (١٩))

((به پیی فرۆیده نوینه کان هه موو کهس نهرگسیهتی هه یه و هه مووده قیک که نه دایک ده بیته خوت به دته و نمونه یه که نهسهه نییش و نازاری تو نه ناو کومه ل)) (٢٠)

گومانی تیدا نییه که دیاردهی (نهرگی یه کیکه نه سیماکانی کهسیتی لای هه موو تاکیک بوونی هه یه، به لام به پله و ریژهی جیاواز. نهم خهسلته لای هه ندی مروق ناشکرا و دیاره، که ههر نه یه کهم دیداردا بوته دهرده کهوی که نهو کهسیکی نهرگسییه. مروقیش هه یه نهم سیمایهی به پله یه کی که متر

لادهردهكهوئ، بهم پييه جياوازي نهنيوان كهسهكاندا نه بووني نهم خهسلهتهدا نه پلهو ناستهكهكهيدايه) (٢١)

بهم پييه ههموو شاعيريك نهرگسييه چونكه ((نهرگسيهت نه سنوري ناسايي دياريكراويدا پهسهندهو كهسيئي و خود نه تيکشکان و ونبوون دهپاريئي)) (٢٢) . نه بواري داهينانيشدا (نهرگسيهتي هونهرمهاند نهرگسيهتيكه به كاري هونهري قهرهبووي دهكاتوه خواست شتيكهو تواناي بهديهيناني شتيكي تره، بهم پييه خواستي نهرگسيهت شتيكهو تواناي قهرهبووكردنهوي نهريگاي هونهروهو شتيكي تره نهرگسيهتي سهركردهو هونهرمهاند نهو رووهو بو بهدهستهيناني جهماوهر وهك يهكن، بهلام نهوه نهيهك جيادهبنهوه كه سهركرده بو مهراميكي كهسي سوزي جهماوهر دهروژيني ههچي نهرگسيهتي هونهرمهاند كاري هونهري پي دادههيني، هونهرمهاند سهركردهي خهلكه نه ريگاي بهرهههكانيهوه نهك نه ريگاي كهسيئييه تايبهتبييهكهيهوه. شاعير دهيهوي سوزي خهلك بهلاي خويدا راکيشي وهك داهينهر نهك وهك كهس.

ههريويه دهيهوي سوزي جهماوهر سوژيكي قول وراستهقينه بي) (٢٣) بهشيوهيهكي گشتي نهرگسيهت نهو كهسانه دهگريتهوه كه بيرو هوشيان نهلاي خودي خويانه و خويان نه سهرووي كهساني ترهوه دهبينن . تيودور ناي روين دهنيئ: ((كهسي نهرگسي نه دونيايي تايبهتي خويدا دهژي ، كه پياويه ههموو دنيا هي نهوه)) (٢٤)

ههر نهم بوارهدا ، يهكي نه گرمانهكاني تري رينبازي دهرووني لاي (نهدلهر)، نهوهيه كه ((مروفق بوونهوريكي ناتهواوه يان نه رووي جهستهيي، ياخود نه رووي كومهلايهتبييهوه، بونهوهي نهو كهمبييهش پرپكاتوه پهنادهباته بهر ميكانيزمي قهرهبووكردنهوه بو بهدهستهيناني هاسهنگي دهرووني. نييرگسيهت وهكو ميكانيزميكي قهرهبووكردنهوه وايه بو نهكيس چووني سوزي دايكايهتي و پهراوييرخستني كومهلايهتي هتد)) (٢٥) .

ههر نيروهه ، نييمهش نه بهشي دووهي ليكولينهوهكهداو به پيئي نهو تيروانينانه ههولئ ديارى كردنى دياردهي (نييرگسيهت) نه دهقهكاني (نالي) دا دهدين .

بەشی دووم

دیاردەئێرگسیەت لای نالی

هەرچەندە تاكو ئیستا هیچ زانیاریهکی وورد له سەر قونای منداڵی و هەرزەکاری ژبانی نالی نەبەردەست نییە تاكو پیشانمان بدات كه نالی چۆن گەورە بوو ؟ هیچیش دەرباری دایك و باوكی نازانری ، كه چۆن و بە چ شیواژیک (نالی)یان پەرورەدە کردوو ؟ یاخود كه ی و له چ قونایگی تەمەنی نالیدا كۆچیان کردوو ؟ یاخود پیوەندیان له گەڵ نالیدا چۆن بوو ؟ ئایا له تاقیکردنەوی خۆشەویستی و دنداریدا سەرکەوتوو بوو یاخود شكستی هیناوه ؟ ئایا نالی ژنی هەبوو یان نەیبوو ؟ جابابزانی بە هۆی ئەو زانیاریانە لەمەوبەر له فرۆید و شیکاری دەروونیهوه وەرمانگرتن ، چیمان له باری نالی یهوه پێدەگوتری . له شیعەرکانیدا وهك كه سایه تیهك لیی دەروانین كه به زهینی خوی بێرەدەتەوه تاقە ریگاش بۆ ئەوهی بزانی بێر له چی دەکاتەوه و پائەنەرە دەروونیهکانی پشتی دیاردە و گری دەروونیهکانی چیبه ؟ پەنا بردنە بۆ گوتارەکانی ، چونکه ((زمانی گوتار هاواری و جوودی ناوهوهیه و دەلالەت و وشە و دەنگی زمانیک فۆرمەلی له پێشەوه سازکراو نین زمان لەبنەمادا زمانی رەمزو هیمایه symbol و له گەڵ هەستی ناخی مرقدا خاوهنی یهك سیستەمه)) (٢٦) بۆیه ئاسایه ژبانه که ی و که سیئتیکه ی له جیهانی شیعره کانییه وه دیاری بکه یین :

نەزمی ((نالی)) میسلی ئاو و ئاوینه رەنگی نییه

دوو رووه بۆ سهیری خاتر : یهك خه فی و یهك ناشکار (٢٧)

گومانی تییدا نییه كه لای (نالی)یش، دهقی شیعری دوو جور خویندنه وهی ههیه . یه که میان ناشکراو روونه ، دووه میان شاراوه ییه ، ئەوهی لێرەدا مەبەستە و نامانجی لیکۆلینەوه که مانە ناشکراکردنی دیوی شاراوهی دهفته کانه که بنه ما دەروونیهکان و خودیهکان روئیان له بنیاتیاندا هەبوو ، بەتاییه تیش ئەو دهقانهی که خودو تاییه تمەندی و خەسلەتەکانی (من)یان بەرجەسته کردو که بۆ خۆشیان ناماژەن بۆ نەرگسیهتی نالی . جه ختکردنەوهو شانازی کردن به (من)ی شاعیر لای نالی زۆر گەوره کراوتهوه . له گەڵ ئەوهشدا جیگای خۆیهتی ناماژە بهو راستییه بدهین که نالی وهکو شاعیریکی کلاسیکی له پانتایی جیهانه شیعرییه که ییدا به شیوه یهکی چروپرو بهریلاو جه خت دهکاتهوه سەر خود ، هەربۆیه بایه خدانی نالی به خود له شیعەرکانیدا جیی سەرنج و تیرامانه ، که نالی هەمیشه شانازی به خۆیهوه دهکات و خوی به گەورهو شارهزا پیشان دەدات . ((کاتیک بریار له سەر نەرگسیهتی شاعیر ددهین ، بریاره که مان له سەر دوو ناسته : ناستی رهفتاری که سیئتیه که ی که له بهدواداچوونی خویندنه وهی ژباننامه ی که سایه تیه که وه به دهست دههینری . ناستی دووم : ناستی نەرگسیهتی ناشکراو دیاره له میانەئێرگسیهتی خویندنه وهو راقه کردنی دهقه شیعرییه کانییه وه . لێرەدا شیعیر روئیکێ کارای

دهبى له بهديارخستنى و ناساندنى نه رگسيه تى شاعير) (٢٨) نه رگسيه تى نالى له وهدا دهرده كه و يت كه له شيعره كانيدا بايه خيكي له راده به دهر به (خود) ده دات .

پابه ندبوونى نالى به خودى خويه وه ده گه ريتته وه بو نه وهسته به هيزه نى له ناكامى هه تيوبوون و بييه شبوون له سوژو خوشه ويستى نافرته لاي دروست بوو بوو ، كه واته پر كردنه وه نى له كه مو كورتيا نه وه نه رگسيه ته كه نى بو سه ماندى خوده كه له تيکشكانى دهر وونى ده پياريزى :

له پروت و قوتى وهك من پروت مه پوشه

كه وه سلى تويه قوتى عاشقى روت (٢٩)

ليردها نالى به دهريرينى (له پروت و قوتى وهك من) نامازه به هه ژارى و هه تيوى خوى ده كات . چونكه وشه (روت) به واتاي بي به رگى ديت ، نالى بو نه وه به كارى هيناوه كه نه وه كه سيكى نييه جل و به رگى بو داين بكات ، وشه (قوت) يش به واتاي خواردن ديت ليردها نالى ده يه وى پيمان بلى كه نه وه كه سيكى هه ژاره و ده ست روشتوو نييه كه خوراك و خواردن و پيداويستى روژانه نى خوى داين بكات :

به هاوين جهسته خهسته نى دهردى گهرمام

به زستان دل شكسته نى به ردى سهرمام

وه ره قوربان به جان هه ردوو برا بين

كه تو بي مادهرو من بي پودهرمام (٣٠)

له م شيعره دا دهسته واژه نى (من بي پودهرمام) دركاندى نه وه گرى دهر وونى به كه هه ميشه له قولايى بن هوشيدا خوى مه لاس داوه ، نه ويش بي باوكيبه كه كه سيكى نالى ملكه چى نه م گرى دهر وونى به ده كات . وهك له م به يتانه دا به دى ده كه ين :

هه رچه نده كه رووتم ، به خودا مائيلي رووتم

بي به رگيبه عيلله ت كه هه تيو مه يلى هه تاوه (٣١)

نالى باسى گريبه كى دهر وونى ناخ هه ژين ده كات كه وهك پاننه ريكي دهر وونى به هيز لايه نى سهره كى و بنه رته نى كه سيكى نالى پيك ده هينى و ناراسته شى ده كات نه ويش هه تيوبوونى . هه رچه نده نه وه له گه ل ده سه لاتدارانى بابانه كانيشدا ژياوه كه چى له شيعره كانيدا نه يتوانيوه هه تيوبوونى خوى باس نه كات .

يا رئيسى يه تيميك كه بي به رگ و نه و ابى

غه تان و سهراسيمه : نه داكيك و نه بابى (٣٢)

له م جوهره شيعره نه نى ره نگدانه وهى قوناعى ژيانى مندالى (نالى اين) ليردها هه ستى بي به شبوون له سوژى باوان لاي نالى نه وه ده سه ميني كه له منداليدا به هوى له ده ستدانى دايك و باوكيوه گه ليك ناخوشى بينيوه .

رئىيازى رهخهنى دەرروونى قۇناغى مندائى به چاوى پر بايهخ و گرنگ تهماشا دهكات ، چونكه ئەم قۇناغه بەدهسپىكى چوونه ناو جيهانى ژيانى تاييهتىو دەرروونى كهسىتى تاك دادهنىت . هەر ئەم قۇناغه شه بۇخوى سيماسه رهكويهكان و بنه مادهرروونيهكانى بنياتى كهسىتى تاك ديارى دهكات .
(هه ندى فاكتەر و هوكارى دەرروونيش رۇئيان هه به له وهى كه شاعير وهك كهسىكى نهرگسى دهركه وئيت ، له وانه :

- ١- كيشهى دەرروونى له نىوان جيبه جيكردن و شكستهينانى خواست و نارهزوهكانى تاكدا .
- ٢- بيبه شبوون له چالاکى سېكىسى و درهنگ هه ئېژاردنى هاوسهرى ژيان و هه سترکردن به تاوان كه بۇچى؟ باوانيان و كۆمهنگه به كه مو كوريه وه به خېويان كرده كه دهبيتته كيشه يهكى دەرروونى كه به ره بهره زياد دهكات تا رادهي مهزنايه تى .) (٣٣) جگه لهو شيعهرى بۇ مهستورى نووسيوه . ئەم به يتانه يشيدا بيبه شبوون له چالاکى سېكىسى رهنگى داوه ته وه :

دلى (نالى) كه نه نيسى (قهر داغ) ه ، نيس ته يش

داغى (سه رچاوه) و (ديوانه) يى دارو ده وه نه (٣٤)

ئەم به يته له ديوى دهره وه يدا ئاماژه به بۇ لايهنى هه ستي نيشتمان پهروهى نالى ، به لام خوئندنه وه يهكى دەرروونيانه ي ئەم به يته له وه مان بۇ ناشكرا نهكات كه نالى له قۇناغه ي خوئندنى فه قيبه تى دا كه وتوتته داوى خۇشه ويستى كچيكه وه له قهر داغ ، وهك دهرده كه ويتيش نالى به نامانجى خوى نه كه يشتووه هه ربويه ش له قۇناغى دواترى ژيانيدا ناتوانى خوى ئەم دۇخه دەرروونيه پياريزيت . ههروهك له ديوى يه كه مى ئەم به يته دا دهرده كه ويت :

هه م وارىسى قهر هادام و هه م ناييى مه جنوون

وا تيمه گه ، قوربان ، كه گه دا ، بونه وه سېكم (٣٥)

له ديوى دووه مى به يته كه شدا نالى خوى وا پيشان ده دات كه سېكه مه به ستي نياز پاكىيه ، به لام ئەمه داوه بۇ هه ئخه ئتاندنى ئافره تان و رهواندنه وهى گومانه له رازى دەرروونى كه له پشتى ئەم رهفتاره يه وه پانته ريكي ئىروتيكى خوى جه شارداوه كه له ژيىر فشارى (منى بالاً) دا ناتوانيت به ناشكرا دهر يانبريت . ئەم چه ند به يته ش رهنگ پى دهره وهى نه و راستيانهن :

دەرروونم پر كه باب و دهرده بى تو

دلم گرمه و هه ناسه م سه رده بى تو (٣٦)

له كن من با و جوودى ناس و نه جناس

كه سى تيدانبييه ئەم شاره بى تو (٣٧)

شەرابى ئەلى روممانى ئە نالى

جەرامە بى مەزەى ماچىكى لىوان (٣٨)

بۆ مەمك (نالى) چ مندا لائە وەى وەى وەى کردووە

گەرچى مووى وەك شىرە بەو شىرە شكۆفەى کردووە (٣٩)

ئەم بەيئەش بەنگەيە ئەسەر ئەووى كە نالى ژنى ئەهيناوە :

دلى نالى چ رەقە , قەت غەمى فرزندى نىيە

نوسجى نالى رەنگە ھەر كەس بىيىبى , بىكائە گوى (٤٠)

ھەر ئە قوناعى خويندىنى فەقئىيەتى دا وادەردەكە وئىت نالى ھەزى ئە خويندىن ئەبووى و پابەندىش ئەبووى بە شوئىنى خويندىنەوہ , بە لكو زياتر ئارەزووى ئە كۆرى گەرمى بەزم و خوشى و بىيىنى يار کردووە :

مەجلىسىكى جەمەن بولىول و بەزى گول ومول

بە دووسەد مەدرەسە و دەرس و كىتابى نادەم (٤١)

ئە چەند شوئىنكىدا نالى خوى بە سەگ دەشوبهئىنى كە مەبەستى ئەوويە كەسبىك (نافرەت) بەزەيى پيدا بئتەوہ بۇئەووى ئە رووى سۆزەوہ خوشەويستى بى بىبەخشن و ئە رووى ھەژارى پەوہ لاي لىبىكەنەوہ ھەرلە ھزە دەئىم من سەگى دەرگام و , رەقىبىش

دئتە سەر و چاوم كە منبىش سەگ مەگەسىم (٤٢)

دوور ئە تۆ (نالى) سەگىكە بى وەفائىە , ھەرزە گو

بۇچى بانگى ناكەى ئەم كەئبە كە نانى نانئىيە ؟ (٤٣)

نالى كەسىكى بە وەفائىە خەو بەكەسىكەوہ ئەبىنى كە سەرپەرشتى بكات , چونكە ئەو خوى ئە مندا ئيدا ئە نازو سۆزى خوشەويستى دايك و باوكى بى بەشبووہ و ئە قوناعى لاوتىشدا ئە ئەزموونى خوشەويستىدا سەر كەوتوو ئەبووہ , ئەم خۇبچوكردەووى شاعىر پائەنەرىكى دەروونى وەك غەرىزەى سىكىسى بزوينەرىتى كە ئە لاشەورىدا خەفە بووہ .

٣- ناكوكى بوون ئەكەل ھاوكىشەى كۆمەلايەتى و ھەستكردن بە كەموكورى و ھەست

برىندار بوون (٤٤) ((ھالەتى ئەت بوون و درزكەوتنە ئىوان (من) نالى و) ئەوان)

كۆمەئەكەيەتى كە (من) ھەولئەدات ئە رىگاي چالاکى جۇراو جۇرەوہ ئەو درزە پرىكائەتەوہ و

ھالەتى (نىمە) بىك بىئىتەوہ كە بو (من) دەبىتە كۆمەلىكى سايكۆلۇژى ئارام ((٤٥)

ھەرەك ئەم بەيئە شىعەرەدا بە شىوہىيەكى ناراستەوخۇو ئە ژىر پەردەوہ ئامازەى پى دەكات و دەلى :

پوست به کۆلی (عامیری) فەرمووی کەوا بۆ پوختە بوون

جەوتی سەر کیوان گەلی چاتر ئە تالی (شاری) یە (٤٦)

ئەو بە هۆی نەگونجانی ئەگەل داب و نەریت و کەم و کوری دەورووبەرە کە یەو دەوورە پەریز دەبیت ، بە لایەو دەریانی ناو خەلکی پەر ئە تالی و تفتی و هەر بۆیەش ژبانی دوور ئە خەلک و دەشت و دەری بە لایەو خۆشترە . (ئەو سالانە قوناعی دوووەمی تەمەنە شیعریە کە یەدا دەنگی نالی دەگۆری و دەبیتە دەنگی شاعیریکی بیزارو بی ئوقرەو دەنگی مرقییک کە دەیهوی ریرەویکی تر ئە ژباندای بۆ خۆی بکاتەو و مەبەستیکی تر بۆ خۆی رەنگ ریز بکات .) (٤٧)

(نەرگسیت ئە هەندی وینەیدا ئە دیوانەیی نزیك دەبیتەو ، چونکە نەرگسیت کە ئە تیرکردنی دەقی شیعریدا بە زەقی (من) (خۆم) و (ئەو مەم کە) زیادەرۆیی دەکا ، ئە حالەتی دیوانەیی نزیك دەبیتەو ئەو کە عەقڵی توش بوو بە پەتای مەزکردنی ئەو ئەندیشەیی کە ئەو وشانە بەشیکن ئەو هۆکارانە گوزارشی ئی دەکن . بەلام نەرگسیت شتیکی دەوانەیش شتیکی ترە . شاعیر ئەو خەسلەتە بەدەر نییە ئە شیعردا بۆ ناوینەیهک دەگەرئ وینەیی خۆی تیا بدۆزیتەو ، چونکە تینووی ئەو یە خودی خۆی ئەوانی تردا بخوینیتەو ، نەرەزووی ئەو دەکا ئەوانیش پیاوەندانی بۆ بکەن) (٤٨)

جۆرە کە سە نیە لیبی تیکەشتوون :

رەفیقان من ئەو رۆبیم ئە لاتان

ئە مەزلوومان بلا چۆل بی ولاتان

مەئین کەلکی نەبوو ، رۆبی ، جەهەنم

سەرم قەخانە بۆ تیری قەزاتان

ئەو ئەندە نەرچوو دەکا (نالی) کە جارچار

بکەن یادی موحیبی بی ریاتان (٤٩)

هەندی ناماژە ئە شیعەرەکانیدا ئەو راستیەمان بۆ ناشکرا دەکن کە هۆکاری سەرەنگرتنە کە ی بۆ هەندەران ئەو بوبیت کە دەورووبەرە کە ی ریزیان ئی نەگرتوو و بە چەندەها شیو دەریان تیان کردوو . چونکە کەسی نەرگسی چاوەروانی ریزیکی تاییەتی بۆ کەسیتییه کە ی و بیروراکانی دەکات ئە کەسانی ترەو . ئەم بارەیهو (د . دئشاد عەلی) دەلی : (هەنووستی نالی بەرانبەر بابانەکان بۆخۆی ئەگەر هەنووستی دزاییەتی کردنیشیان نەبیت ئەو بە شیو یەکی گشتی نارازیبوون و خوشنەویستیانە ئەم راستیە راستەوخۆ ئە نامە شیعرییە کە یدا بۆ (سالم) و ئە ولامە کە ی (سالم) دا بە دەست دەهینن نالی ئە نامە کە یدا شەیدایانە هەوائی سلیمانی دەپرسی ، کەچی بە یەک وشەش ناوی بابان و بابانیەکانی ئەهیناوە . بەم پیاوەندانی هەنووستی جەزلی نەکردن و

دووړه پهریزى و بى دهر بهستى نالى بهرانبه ريان ، گلوڼه بهستوى نینتیمای چینایه تی و فکری نالی بووه ، که نالی شاره زوړی سر به چینه رهشوروته که بووه و هرگیز به ناموزای خوینان نه زانیوه با سردهستی زانیان و شاعرانیشان بووی)) (٥٠)

کهواته نالی نهیتوانیوه نه قوناعی لاویتیدا بچیته ناو بازنه ی بابانه کانه وه ، بویه نهم دؤخه وهک حاله تیکى دهر وونى هستى خوښه کم زانى نه ناخى نالی دا چاندوه ، بهم پویه کاتیک واقیع هزه کانی تاک ده پلشینیته وه خود به دواى میکانیز میکدا دهگرى ، و به ناخى خویدا روډه چیت و باووش به خویدا دهکات بو نه وهى نه لایهک قهره بووی نهو شتانه بکاته وه که نه هاتوونه ته دی نه لایه کی تریشه وه نارامى دهر وونى بو خود به دهست بهینیت . کهواته نهرگسیت ناکامى نهو دؤخه دهر وونى و نانارامیه که خود وهک میکانیز میکی دهر وونى قهره بووی نهو که مى یه ی پیده کاته وه که جوړیک نه هاوسه نگی دهر وونى بو خوښ به دهست بهینیت .

نالی نه نیو نهو ژینگه یه یی که تیایدا هست به که مى کومه لایه تی دهکات ، درک به سرکه ورتنى خوښ دهکات و هست به وه دهکات بوونى خوښ نه گهل نهوانى شاعر و نه جیبر زاده کاندایا واره هر پویه (د . دشاد عهلى) دهکاته نهو راستی یه ی که ((نالی به ویستى خوښ بووی یانا خوښ نه به رهى رهشوروته کاندایا بینى وهته وه ، چونکه نهیتوانیوه نه قوناعی لاویتیدا بازنه ی بنه ماله ی بابانه کان برى و بچیته ناویانه وه . هه وئدانى نالی بو برینى بازنه ی بنه ماله ی بابانه کان ، نهویسته نه مه لبه ندی دهسه لات نریک بیته وه ، به لکو ویستویه تی به توانای خوښ نهک به هوى نهوانه وه که سیتی خوښ رهنگ ریژ بکات ، به راده یه که نهوان به رهو دهر گای نهم بین نهک نهم بچیته بهر دهر باریان ، دیاریشه که توانى بهو نامانجه ی بکات و نهک هر بووه حاکمى موکى شاعر نه باباندا به لکو بووه سردهسته ی زمانه وانه کانی میرنشینیه که ش)) (٥١)

نیره وه نهو راستی یه روون ده بیته وه که خهسله ته نهرگسیه تی یه که ی نالی نهو شاعرانه دا رهنگ ریژ کراون که بنه مادهر وونیه کان بناغهی پیکهاته ی بنیاتیان بوون .

نهرگسیت لای نالی ، نهو شاعرانه یدا رهنگى داووته وه که زیاد نه پیویست به لای خودی خویدا دایاشکاندووه . هر پویه سیبه رى نهرگسیت به راده یه کی زور به سر که سیتی یه که یدا زانه ، نه زهت نه خوښویستنى خودی خوښ دهینى . نهم جوړه نه خهسله تی که سیتی شاعر په یوه ندی به که سیتی و خودی خوښه وه نییه ، به لکو په یوه سته به هونه ره که یه وه ، واته خوښ ویستنى خودی خوښ وهک که س نییه ، به لکو وهک شاعر ، کهواته نیرگسیت شاعر به شاعر کانییه وه په یوه سته نهک به که سیتی یه که یه وه ، نه هه مان کاتیشدا سه لماندنى بوونى که سیتی خوښه تی نه نیو بنه ماله ی بابانه کاندایا :

نووکى خامه ی من که بیته مهعنا نارایى که مال

خهت به خهت نهیهارى نه قشى سوورته تی (مانى) دهکا

نالی خۆی به گۆل چواندوه ، بانگه شهی ئه وهش دهکات که یاره کهی وهک عاشقیك شهیدای مهعشوقه کهی بیته واته نالی خۆی به مهعشوق پیشان داوه ، ئهم راستییه له ناستی ئاشکرای شیعره کهدا که به وشه ی فهیدی چیبه دهربراووه ، له ناستی وتراودا نه درکیندراوه ، به لام له ناستی نه وتراودا ناماژی پیکراوه ، بهم بییه نالی خۆی دهخاته جیگای معشوق نهک وهک عاشقیك خۆی پیشان بدات ، هه چه نده هه میسه پیاو عاشق بووه و ئافره تیش مهعشوق ، به لام لای کهسی نه رگسی هاوکیشه که پیچه وانه ده بیته وه ، ئهمه سیمایه کی دیاری که سی نه رگسیه و له ناییدا رهنگی داوه ته وه :

شاهیدی فیکرم که بیته جیلوهی گاهی دولبه ری

شاهی خسره و رۆحی شیرینی به قوربان دهکا (٥٧)

واته خسره و سه رسام ده بی به فیکری نالی بویه رۆحی خۆی به قوربان دهکا نالی ده یه وی پیمان بلی که خاوه نی فیکریکی جوانه بویه شیرین که عه شقی خسره و بووه رۆحی خۆی پیشکه ش دهکا . بویه که چاره له شیعی کوردیدا عاشق که پیاو بووه بیته به مهعشوق .

نالی له شیعیکی تریدا ده ئی :

بۆچی نه گریم سه د که ره تم دل ده شکینی

بۆمه ی نه رژی ، شیشه له سه د لاره شکاوه (٥٨)

لیردها نالی وهک که سیکي هه ست ناسک خۆی دهکاته جیگه ی مهعشوق ، چونکه نه وهی باوه تا نیستا نه وه یه هه میسه پیاو دئی ئافره ت دهره نجینی وه له نه نجامیشدا په نا بۆ گریان ده بات ، که چی نالی به مهعشوقه کهی ده ئی تو دئی منت ره نجاندوه بویه منیش ده گریم ئهم رهفتاره له بناغه دا رهفتاری عاشق نییه به لکو رهفتاری مهعشوقه نالی گله یی له خۆشه ویسته کهی دهکات که بۆچی سۆزو خۆشه ویستی پی نابه خشی و چه زه کانی نایه نیته دی .

بهم بییه نالی به بن نه وهی به خۆی بزانی له نه ستیوه ئهم رهفتاره دهره بری و ناماژی پین دهکات . دهربرینی نه و خواسته دهروونییه به بن نه وهی خۆی چه زیکات به وجۆره ده که ریته وه بۆ نا نارامی دهروونی و دۆخیکی سایکۆلۆژی که وهکو پائنه ریکی دهروونی پائی پیوه ده نی که نه و رهفتاره بکات . لیروه وه نه و راستییه دهره که وی که نالی له سه ر ناستی هه ستیدا چه ز ناکات ئهم خه سه لته دهروونییه دهر بخا و ئاشکرا بی ، به لام له گه ل نه وه شدا نه یه توانیوه ئهم لایه نه له پانتایی جیهانه شیعییه که ییدا به شاریته وه .

من گریه ، نه تو خه نده به یه کدی ده فرۆشن

من له علی به ده خشان و ، نه تو لولوی لا لا (٥٩)

خۆی به به ردیکی به نرخ ده چوینی که له بووندا له وینه ی زور که مه یان ده ئی : له م حوجره ، له بهر په نچه ره که وتووم و ده خوینم

شەبنم کە نەزم ونەسرە ئە ئەوراقی غونچەدا
گۆیا بوو بە زار و زوبان و ددان و پووک
((نالی)) عەجەب بە قوووتی حیکمەت ئەدا دەکا
مەعنای زۆر و گەورە بە ئەفزی کەم و بچووک (٦٤)
یان دەئێ : عومریکە بە میزانی ئەدەب توحفە فرۆشم
زۆرم وت و کەس تێی نەگەیی ، نیستی خەمۆشم (٦٥)
نێردەدا و سەرباری بلیمەتی و شارەزایی ئە شیعەر نووسیندا کەچی پەراویز خراوو و ریزی
نێنەگراوه .

ئەم شانازی کردن و وهسف کردنە ی خود ئەم دێرەدا زیاتر ئاشکرا دەبێ کە دەئێ :

بە حەری غەزەلم پێ ئە دور و گەوهەرە ، ئە مەما
غەووای دەوی یەعنی بە تەعمیقی بزانه
پێراندەییە ، ئە مەما ئەوه کوو دانەیی چە ئتوک
بە حەرم وتوو ، ئەک وەکو و گۆلی مەرەزانە (٦٦)
یان دەئێ : یا ئە مەیدانی فەساحە تدا بە میسلی شەهسوار
بێ تە ئە مەمول بەو هەموو ئەوعە زوبانی رادەکا (٦٧)
مەبەستی هونەری شیعەر نووسینە کە بە هۆی زیرەکی و بە هەر مەندی خۆیەوه بە دەستی هێناوه . بە مەش
قەرەبووی گریی هەست کردن بە کەمی دەکاتەوه کە ئەو کەسیکی جیاوازه و خاوەن بە هەر و سەلیقە ی
هونەری شیعرییە کە ئە مەش بەر جەستە کردنی ئەو خواستە دەروونییە یە کە لای نالی دەبێتە موتیشی
دا هێنانی شیعری . ئە و تە دەئێ :

فارس و کورد و عەرەب هەرسیم بە دەفتەر گرتوو

نالی ئەمرۆ حاکمی سی موئکە ، دیوانی هەییە (٦٨)

نێردەدا گریی هەست کردن بە کەمی وەک پاننەریکی دەروونی بە هیژ هۆکاری دەربرینی ئەم
هە ئۆیستە ی نالی یە . کە دەییەوه ی بە هۆی ئەو هە ئۆیستە یەوه نێهاتویی خۆیمان بو دەر خات و
بیسەلمینی کە بە سی زمان شیعەر دەنووسی هەر و هە وەلامی ئەو کە سانش دەداتەوه کە بە چاویکی کەم
تەماشای زمانی کوردی دەکەن ، بە ئکونە و زمانی کوردی بە لاوه ئەوه نە بەرزو شیرینە دەهینیتە ناستی
زمانی فارسی و عەرەبی .

ئەم لایەنە شەوه (د. د. شاد عەلی) پێی وایە ((کە ئەو حائەتی ئەت بوونە ی نیوان (نێمە) و (ئەوان
(ی فارس و تۆرک و عەرەب ، بوو مایە ی بزواندن ئەو هەستی خۆ بە کەم زانینە ی کە بالا دەستی)
ئەوان) (ئە شیعردا و نووت بەرزیان ئەو رووهوه ئە لایەک و تێروانین و رەفتاریان بە رانبەر کورد ئە

لايهكى ترهوه , له دروونى نالى دا قوڤزاغهى بهستبوو .)) (٦٩) جگه له ههستکردنى نالى به كه مى كۆمه لايهتى له بهرانبهر بوچوون و هه لويستى بيگانه , ههستى پهراويزخستنى له لايهن دوروبه ره كه يهوه پائنه ريكي ترى نهو ههستى خوڤه كه مزانيه يه بوو , كه له زور شويندا نالى ناماژه بهو دوخه نا ئارامى خوڤى دهكات كه له ناكامى نه گونجاني له گه ل بنه مائه ي بابانه كاندا توشى بوو بوو , هه رنهم دوخه ش پائنه ريكي به هيزى بزواندى نه رگسيه تى نالى بوون كه لهو شيعرانه يدا رهنگيان داوه ته وه كه باسى به توانايى و بليمه تى خوڤى دهكات . ((حاله تى له تبوونى (من) ي (نالى) ي ره شوووت و (نهوان) ي بابانى نه جيب زاده بووه . نهم حاله ته ش هه ر زوو له دروونيدا زمينه ي بو ره خسابوو , بهرده و اميش له كاردا بووه .)) (٧٠)

مسكينم ويو خاكى عهتر ناكه كه هاتووم

بهو بوئنه وه هاتم

چاوه كه ت ناگر له سينه ي عاشقى مسكين دهكا

مهست , مه يلى چه ن كه بابايكى دنى خوئينن دهكا (٧١)

وه سف كردنه ي خودى خوڤى و بهر زكردنه وه ي خوڤى و شانازى كردن به به هره وه هونه ره شيعريه كه يه وه نهو راستيبه ئاشكرا دهكات كه نالى نه يتوانيوه نه رگسيه تى خوڤى بشاريته وه . ههروهك له هه ندى له شيعره كانيدا بى په رده شانازى به شاعريه تى خوڤه وه دهكات :

ناليا نهم غه زه له ت تازه به تازه وتوه

به دوسه د (مهسنهوى) و (لوبيى لوباب) ي نادم (٧٢)

وه سف كردنى شيعره كانى كه بپاهه ئدانه به خودى خوڤيدا , خه سه له تى هونه رى شيعرى نالى يه ولايه نى ديارو گرنكى بنياتى دهقه شيعريه كانيتى . ديسانه وه جه خت كردنه وه يه له سه ر به رزى و بلندى پايه ي شيعرى خوڤى كه هيج كه سيك ناگات پنى :

كهس به نه ئازم نه ئى خو گورديبه خو كرديبه

هه ركه سى نادان نه بى خو تاييبى مهعنا دهكا (٧٣)

نالى باس له دوو خه سه له تى گرنكى خوڤى دهكات يه كه ميان لايه نى شيعريه كه بووه به بابه تيكي گرنگو هه ميشه فه خرى پيوه دهكات , چونكه نووسينى شيعر كاريكى ناسان نيبه وه هه ركه سى نهم به هره يه ي تيبا بى مافى خوڤه تى شانازى به خوڤه وه بكات . دووه خه سه له ت كه ناماژى پنى دهكات (نووسينى شيعره به زمانى كوردى) كه بوخوڤى لهو سه رده مه دا ههستى ميللى و كوردايه تى هيشتا وهك خه سه له تيكي ديارو گرنكى سه رده مه كه سه رى هه ل نه دا بوو بو يه ش نالى له ولايه نه وه نه وه درده خات كه كه سيكى نيشتمان په روه ره و خاوه ن نهو ههسته ميللييه يه كه بوخوڤى ناماژيه بو كه سى تى نه رگسى نالى . چونكه نه رگسييه كان له سنورى ناسايى خوڤيان زياتر خوڤيان گه وره پيشان دهدهن .

د . ریکان ابراهیم پیی وایه ((کاتی شاعیری نەرگسی دوورده که ویتته وه له دەربرینی راسته و خوئی شیعری و را پورتی له پێشکەش کردنی خودی خویدا وهکو بابەتیکی شیعری روو له خواستنی وینە ی تر دهکا، که به شیوهیهکی ناراسته و خو و هکو نه وهی که باس له جوانی سروشت دهکا یا خود به زمانی باندهو دیمەنی ترسناک وه ژینەری سروشتی له و شتانه وه روئیک بوخوی دیاری دهکا)) (٧٤) . واته شاعیر بو دەربرینی ناخی خوئی ناهوشمه ندانه نه وانه دهخوای و به کاریان دههینئ، چونکه نهست له کاتانه دا خودی خوئی بو خه نگی به شیوهیهکی ناراسته و خو پێشکەش دهکات. له م دوخه پهرده پۆشکراوی بابەتیکی تری دەرروونیه به جوړیک که (من ی شاعیر هاوسه نگی له نیوان (نهو) و (منی بالا) دا پیکده هینئ:

خوانی زی شانی جیهان ههنگی خوشاهه نکه ، وهئی

مییشی دهم نۆشم و ، دوم نیشم و ، عه کس عه سه لم (٧٥)

به مهش جوړیک له شکۆمهندی به خوئی ده به خشی، ههروهک به هوئی دیمەنی ترسناک وه ژینەر له سروشتدا که ناماژن بو نەرگسیه تی خوئی. هه ندی جاریش نالی زیاده پوئی دهکات له شانازی کردن به خویه وه که دهگاته ناستی پله یه کی بالا که وینە ی خه یائی و! فه نتازی به کارهیناوه، که دهئی:

لیم حه رامه دانه و ناوی حه ماماتی حه رم

من که بازی دیده بازم نهک شه واره ی دهسته مۆم (٧٦)

نالی نیسته تاجی شاهی و ته ختی خاقانی هه یه

شه وکته نارا ، موخته شه م دیوانه ، فیکره ت سانییه (٧٧)

نالی له وه به یته د ناماژه به وه دهکات که وهکو شاعیر له نیو شاعیرانی سه رده مه که ی خویدا تاکه وه که سییک نییه بگات به ناستو توانای نهو. واته له هونەری شیعیر وتندا که سییک نییه بگاته نهو. هه ر خوئی بی هاوتایه وه که س ناتوانی شان له شانی بدات نیرده شانازی به خویه وه دهکات که سیکی تر نییه له وینە ی نهو که هاوتای بیته وه ، واتا به هوئی شیعیره کانییه وه له توانایاندا به بیی به شاهی ته ختی خاقانی ، له م دەربرینه بوخوی جه خت کردنه وه یه له سه ر نهو راستییه ی که نالی ده یه وئی پیمان بلی شیعیره کانی زور به هیزن و به سۆزن . له توانایاندا به هوئی شیعیره کانییه وه بیته به شا، هه رچه ندە نەرگسیه تی نالی له بنه رته دا ده گه رپته وه بو به هره شیعیرییه که ی نهک که سییتییه که ی، چونکه له م خووشیستنه و شانازی کردنه به خویه وه ده گه رپته وه بو هونەر که ی :-

چه ن واسیعه له م زیهنه ، نه فلاکی تیا ره هه

نه جبالی له لا عیهنه ، نه دوازی له کن په شه

((نالی)) که قه ده ح نۆشه ، مه ستانه و سه ر خو شه

خاموش و نه مد پۆشه ، نه شعاری له کن په شه (٧٨)

بەم بێبە نیرگیسەتی نالی پاك و بیگەردو له خۆوهیه. له جوړی نەرگیسەتی دابراو و خۆبەگه‌وره‌و لوت به‌رزو له‌خوایی نییه، که وینه‌ی خۆی له ئاودا ببینن خۆی ئی بگۆرئ، نەرگیسەتی‌ه‌که‌ی ته‌ندروسته، چونکه شاعیر مافی خۆیه‌تی له سنوری په‌سه‌ندو معقولدا تواناو زیه‌کی خۆیمان پیشان بدات و شانازی به‌ شیعره‌کانییه‌وه بکات ((که‌سانیش باس له‌ اعجازی شیعری ده‌که‌ن و سه‌رسوڤمانی خۆیان له‌باره‌ی وینه‌ی شیعری و به‌هروه‌وه‌ ده‌رده‌خه‌ن به‌مه‌ش شاعیر ئاما‌نجی خۆی دینیته‌دی که‌ مامه‌ نه‌یه‌کی نەرگیسیانه‌ی خۆی ده‌رده‌خا که‌ له‌ ناخیه‌یه‌وه‌ ده‌یخوازئ)) (٧٩)، هه‌روه‌ها نەرگیسەتی نالی بو‌رزگارپوون بووه‌ له‌ تیکشکاندن‌ی خودو پاراستنی له‌ ون بوون، و قه‌ره‌بووکردنه‌وی هه‌ستکردنه‌ به‌ که‌می له‌ هه‌موو روویه‌که‌وه. نەرگیسەت سوودو قازانجی زیاتری به‌ نالی که‌یاندووه، نه‌ک زیان. که‌واته نەرگیسەته‌که‌ی ته‌ندروسته چونکه به‌دوای به‌ سروشتی کردنی دیارده‌کاندا ده‌گه‌رئ. هه‌وئی نه‌وه‌شی داوه‌ که‌ هاوسه‌نگی ده‌روونی بو‌خۆی ده‌سته‌به‌ر بکات له‌وکاتانه‌ی که‌ درز ده‌که‌وێته‌ نیوان (من‌ی) نالی و نه‌وانی ده‌وروپه‌ره‌که‌یه‌وه.

وه‌ره‌ سه‌یری خیابان و به‌یازی ده‌فته‌ری ((نالی))

که‌سه‌ف سه‌ف، مه‌سه‌عی به‌رجه‌سته، ریزی سه‌روی مه‌وزوون (٨٠)

ناوه‌روکی نه‌و شیعرا‌نه‌ی که‌ بریتین له‌ شانازی کردن به‌ توانی خۆی و خودپه‌سه‌ندی و ده‌رخستنی پیگه‌ ی هونه‌ری شیعری خۆیه‌وه به‌ره‌می ته‌مه‌نی لاویتی و قو‌ناغی یه‌که‌می تاقیکردنه‌وه‌ی شیعری نالی ین :

موحه‌قته‌ق مه‌شه‌بی نالی له‌ شیعرا هه‌روه‌کوو خاکی

خه‌یالی کوردی یه‌، به‌یتی سه‌راپا زو‌لفی دوو تایه‌(٨١)

به‌رزبوونه‌وه‌ی هه‌ستی ژيان‌دو‌ستی نالی بو‌ناستیکی بالا له‌و شیعرا‌نه‌یدا که‌ جوړیک له‌ بروابوون به‌ خودو که‌شینی تیا‌یانداندا ره‌نگی داوه‌ته‌وه‌ سه‌لینه‌ری بوونی خه‌سه‌ته‌ی نەرگیسه‌ته‌ له‌ که‌سیتی نالی دا. که‌واته خود گه‌وره‌کردن و شانازی کردن به‌ (من‌ی) شاعیر خه‌سه‌ته‌ی مرو‌قیکی ژیان دو‌سته. نه‌و له‌ پیشاندانی خود په‌سه‌ندی مه‌به‌ستی ناشکراکردنی په‌راویزخستنیته‌ی له‌ لایه‌ن ده‌وروپه‌ره‌که‌یه‌وه‌ واته‌ قه‌ره‌بووکردنه‌وه‌ی هه‌ستی نزمی و خۆبه‌که‌مزانییه‌ که‌ له‌ دیوی بن هۆشیدا خۆی مه‌لاس داوه‌.

بەم بێبە نالی که‌ له‌ زۆریه‌ی شیعره‌کانیدا خۆی به‌ گه‌وره‌ پیشان ده‌دات، که‌چی له‌ هه‌ندی شیعریشیدا خۆی به‌ بچوک پیشان ده‌دات، به‌تایبه‌تی له‌و شیعرا‌نه‌ی که‌ بو‌ئافه‌ته‌تی نووسیه‌وه. نه‌م دوو هه‌لوێسته‌ جیاوازه‌ی نالی ره‌نگپیده‌ره‌وه‌ی دوو پائنه‌ری ده‌روونین که‌ له‌ لاشعوری نالی دا خه‌فه‌بوون یه‌کیکیان هه‌ستی نزمی و خۆبه‌که‌مزانییه‌ نه‌وی تریان هه‌ستی له‌ده‌ستدانی سۆزو نه‌گه‌یشتنه‌ به‌ چیرۆکی سیکسی.

له روانگه شیکاری دهر و نوبیه وه نهم دوو رهفتاری نالی بو سه رنج راکیشان و رازیکردنی دلی نافرته تانه ، بهم پییه ش دهنانی سۆزو خوشه ویستی نافرته به دهست بهینی و حهزه سیکیسانی خالی بکاته وه نهمه له ناستی نه گووتراودا . به لام له ناستی گووتراودا نه وه مان پی دهلی نهو که سیکی به توانایه و خاوهن به هره وه سه لاتیکی شیعری بی یته یه ویو دهر و به ره که شی به مینی که نهو که سیکی به توانایه و خاوهن و شان له شانی پادشا و دهسه لاتداران نه دات . نهم مامه له دووسه ره یه یی نالی په یوه ندی به هردوو غه ریزه ی ژیان دوستی و مهرگ دوستی یه وه هه یه که رهفتاره کانی به هوی نهم دوو غه ریزه یه وه ناراسته ده کریت ، نه رگسیه تی (نالی) یش وه ک سیمایه کی که سیکی که ناکامی غه ریزه ی ژیان دوستی و گه شبینی شاعیره که خودی (نالی) یش له تیکشکانی دهر و نی ده پاریزیت .

بهم پییه منی شاعیر له وه قانه ی که نامازه کانی نه رگسیه تی که سیکی نالی به رجه سته دهکات تیشک ده خه نه سه ر خه سله تی که سیکی گه شبین و ژیان دوست که شانازی به لیها تووی و دانایی خویه وه دهکات . بیستم له هه موو لایه مه یلی شه رو ده عوایه

سه ودا له سه رم دایه ، باکم چ له غه و غایه (٨٢)

نالی کاتی پیا هه ئدان و بایه خدان و خوشه ویستی له لایهن دهر و به ره که یه وه به دهست ناهینی له به رانه ر نهم حاله ته دهر و نی یه پیدا به وه سفکردنی شیعه رکانی و پیشاندانی زیره کی و لیها تووی خوی له هونه ری شاعر نووسیندا وه لامیان ده داته وه ، که نهو که سیکه له هه موو روویه که وه هیچ که موکوریه کی نییه و شایسته ی ریزه :

له جگه رگوشه یی شیعرم مه ده مه عنایی خراب

چونکه نه زمی نالی ساف و ورده ، هه ره و گو و مروارییه (٨٣)

نالی که ویقاری نییه ، بی باکه له خه ئقی

سۆفی که سلووکیکی هه یه ، عوجب و ریایه (٨٤)

نه ئلا .. نه ئلا .. که چ عه قل و که مانیکی هه یه

له گه ن نهو عه قل و که مانه چ جه مانیکی هه یه (٨٥)

له به ره نه وه ی وه سفکردن و شانازیکردن به خوده وه به لای کۆمه لگه وه په سه ند نییه و جیگای ره خه نه گرتنه ، بویه شاعیران هه میسه پاسا و دهیننه وه ، شاعیریکی وه ک (نالی) یش به شیعه رکانیدا دهر ده که ویت که زیاد له پیویست باس له خوی دهکات ، به راده یه ک لای نهو وه ک دیارده یه کی لیها تووه ، بهم شیعه ریشیدا بۆمان دهر ده که ویت که دهیه وی وه لامی نهو که سانه بداته وه که ره خه نیان لی گرتوه که نایا بۆچی به و نه ندازه زۆره نالی شانازی به خویه وه دهکات ؟

نالئ پاساو بو نهرگسيه تي خوئ دهينيته وه به لايه وه ناساييه شاعيران به شان و بائي خوئاندا هه لبدن , چونكه به هره و زيره كي نيعمه تيكي يه زدائييه و باسكردنئ كارئيكي باشه نهك خراپ , نهو به فهرموودهئ پيغه مبه ر (د. خ) دهيسه ليني كه شاعير نه باسكردن و شانازي كردن و پيايه لئداني خوئيدا كارئيكي باشه دهكات و نه مريكي خوئي به جيده نيته وشوكرانه بزئيري نيعمه ته كاني خوئيه :

بولبولئ ته بعم نهوا ديسان سه نا خوانئ دهكا
نوكته سه نجئ و به زله گوئي و عه نهر نه فشاني دهكا
هه ركه سي ئيزهاري دانايئ بكات و , مه قسه دي
خود په سه ندي بي , يه قين ئيزهاري ناداني دهكا
خه رقه پوشي كه ي ده پوشي جه وه هري زاتي نه من
بيته ئيو جيلوهئ , به زوشي خوئ به عورياني دهكا
زاييتهئ ته بعم سواره , ئيددبعاي شاهي هه يه
موخته شه م ديوان , داواي ته ختي خاقاني دهكا
شاهيدي فيكرم كه بيته جيلوه گاهي دولبه ري
شاهي خوسره و روجئ شيريني به قوربان دهكا
نووكئ خامه ي من كه بيته مه عنا نارايئ كه مال
خه ت به خه ت ئيزهاري نه قشي سووره تي (ماني) دهكا
ئيستيتاعه و قووه تي ته بعم , به كوردئ وفارسي
عاره بي , ئيزهاري چالاكي و چه سپاني دهكا
خاتريكي شوخ و خوش و بي غم و جه مهم هه بوو
ئيسته بو زولفي كه سي مه شقي په ريشاني دهكا
هودهودي دل جه بسي به نقيسي سه باي ديوه , يه قين
خوئ كه دامين گيري شاهي ناسه في ساني دهكا
نهو كه سه ي ته حديسي نيعمه ت بي مورادو مه تله بي
ميسلي (نالئ) نيمتيسانئ نه مري يه زداني دهكا (٨٦)

پهراویزهکان

- ١- طلعت منصور والآخرین، اساس علم النفس العام، مكتبة الانجلو المصرية، ١٩٧٨، ل١٠
- ٢- نهكرهم قهدهاغی، قوتایبخانهی دهروون شیکردنهوه له رهخنهی نهدهبییدا، نووسهری کورد، ژماره (٦) خ دووهم، ١٩٨١، ل١٠٢.
- ٣- زین الدین المختاری، المدخل الى نظرية النقد النفسی، اتحاد الكتاب العرب، ١٩٩٨، ل٩٧ههروهها بروانه: نهكرهم قهدهاغی، قوتایبخانهی دهروون شیکردنهوه له رهخنهی نهدهبییدا، ل١٠٤.
- ٤- ریبوار محمد اسماعیل، داهینانی شیعی نالی له روانگهی رهخنهی دهروونشیکارییهوه، ل٨٧
- ٥- مستهفا سويف، الاسس النفسیه، ل١٢٤
- ٦- عبدالمنعم الحفنی المعجم الموسوعی النفسی، ل٦٢٩
- ٧- عبدالمنعم الحفنی المعجم الموسوعی النفسی، ل٦٢٢
- ٨- عبدالمنعم الحفنی المعجم الموسوعی النفسی، ل٦٢٢
- ٩- یوسف عوسمان جهمه د، چهند ویستگهیهکی سایکولوژی، سهنتهری روانکبری ههتاو، ل٣٤٦
- ١٠- سامان عیزه‌دین سه‌عدون، دهقه شیعییه‌کانی گۆران له روانگهی دهروونناسیهوه، نامه‌ی دکتورا، زانکۆی سلیمانی، کۆلیجی زمان، به‌شی کوردی، ٢٠١٣، ل٦٠
- ١١- د. هیمداد حوسین، دهروانه‌یه‌ک بۆره‌خنه‌ی نه‌ده‌بی، ل٤٣٩
- ١٢- دیوانی‌نالی، لیکۆئینه‌وه و لیکدانه‌وه‌ی: مه‌لا عه‌بدو لکه‌ریمی مودهرریس و فاتیح عه‌بدو لکه‌ریم، بیباچوونه‌وه‌ی موچه‌مه‌دی مه‌لا که‌ریم، انتشارات کوردستان، سنه‌، چاپی دووهم، ١٣٧٩، ل٢٤٦
- ١٣- خه‌ریستۆ نه‌جم، فی النقد الادبی و التحلیل النفسی، ل٣٣
- ١٤- [http:// www. Statimes. Com](http://www.Statimes.Com)
- ١٥- دیوانی نالی، چاپی دووهم، ل٥٧٤
- ١٦- سامان عیزه‌دین سه‌عدون، دهقه شیعییه‌کانی گۆران له روانگهی دهروونناسیهوه، نامه‌ی دکتورا، زانکۆی سلیمانی، کۆلیجی زمان، به‌شی کوردی، ٢٠١٣، ل٦٠هه‌روهها بروانه: د. عبد المنعم الحفنی، المعجم الموسوعی للتحلیل النفسی، ل٥٨٧
- ١٧- حسین سرمک www.madarkom.com
- ١٨- سامان عیزه‌دین سه‌عدون، دهقه شیعییه‌کانی گۆران له روانگهی دهروونناسیهوه، ل٢١٠هه‌روهها بروانه: ig/intl
- ١٩- [www. google](http://ejabat.google.com/ejabat)
<http://ejabat.google.com/ejabat>
- ٢٠- یوسف عوسمان جهمه د، چهند ویستگهیهکی سایکولوژی ل٨٠
- ٢١- <http://ejabat.google.com/ejabat>
- ٢٢- د. عزالدین اسماعیل، التفسیر النفسی للادب، بیروت، ل٢٤
- ٢٣- د. ریکان ابراهیم، نقد الشعر من منشور النفسی، ل١٢٢.
- ٢٤- ناله‌ه‌سه‌ن، چه‌مه‌که‌ دهروونیه‌کان و دهقی نه‌ده‌بی، سلیمانی، ٢٠١٢، ل١٨

- ٢٥- <http://ejabat.google.com/ejabat>
- ٢٦- ريبوار سيوهيلي ل ١٢٦
- ٢٧- ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ١٨٣
- ٢٨- د.ريكان ابراهيم، نقد الشعر من منظور النفسى، ل ١٢٢.
- ٢٩- ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ١٥٣
- ٣٠- ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ٢٧٢
- ٣١- ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ٥٤٠
- ٣٢- ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل
- ٣٣- يوسف عوسمان حهههه، چه نند ويستگه يهكى سايكولوژى، سه نتهرى روناكبيرى هه تاو، ل ١٨٥
- ٣٤- ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ٥٢٤
- ٣٥- ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ٢٩٣
- ٣٦- ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ٣٨٩
- ٣٧- ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ٣٩٣
- ٣٨- ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ٣٣٣
- ٣٩- ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ٥٥٢
- ٤٠- ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ٦٠١
- ٤١- ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ٣١٥
- ٤٢- ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ٢٩٤
- ٤٣- ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ٥٩٧
- ٤٤- يوسف عوسمان حهههه، چه نند ويستگه يهكى سايكولوژى، سه نتهرى روناكبيرى هه تاو، ل ١٨٥
- ٤٥- دئشاد عهئى، نالى له بازنهئى تاقىكر دنه وه شيعرييه كهئى كرمانجى خواروودا، ل ٤٨
- ٤٦- ديوان ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ٥٨٦
- ٤٧- دئشاد عهئى، نالى له بازنهئى تاقىكر دنه وه شيعرييه كهئى كرمانجى خواروودا، ل ٤٨
- ٤٨- د. ريكان ابراهيم، نقد الشعر فى المنثور النفسى، ل ١٢٦.
- ٤٩- ديوان ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ٣٢٨
- ٥٠- دئشاد عهئى، نالى له بازنهئى تاقىكر دنه وه شيعرييه كهئى كرمانجى خواروودا، ل ٥١
- ٥١- دئشاد عهئى، نالى له بازنهئى تاقىكر دنه وه شيعرييه كهئى كرمانجى خواروودا، ل ٥١
- ٥٢- ديوان ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ١٠٠
- ٥٣- ديوان ديوان ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ١٤٣
- ٥٤- ديوانى نالى، چاپى دووهم، ل ١٠٤
- ٥٥- دئشاد عهئى، نالى له بازنهئى تاقىكر دنه وه شيعرييه كهئى كرمانجى خواروودا، گؤقئارى زانكؤى سليئمانى، ژماره (١٤)، ٢٠١٤، ل ٤٤، (

- ٥٦- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٧٠٥
- ٥٧- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل١٠٠
- ٥٨- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٥٤١
- ٥٩- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل١١٢
- ٦٠- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٢٩٣
- ٦١- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٢٧٢
- ٦٢- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٢٩٨
- ٦٣- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٦٦٣
- ٦٤- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٢٦٩
- ٦٥- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٢٩٠
- ٦٦- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٤٨٨
- ٦٧- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل١٠٣
- ٦٨- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٥٨٢
- ٦٩- د دئشاد عهئى , نائى له بازنهئى تاقىكر دئه وه شيعرييه كهئى كرمانجى خواروودا , ل٥٦
- ٧٠- د دئشاد عهئى , نائى له بازنهئى تاقىكر دئه وه شيعرييه كهئى كرمانجى خواروودا , ل٥٦
- ٧١- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٢٧٧
- ٧٢- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٣١٧
- ٧٣- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل١٠٣
- ٧٤- د. ريكان ابراهيم, نقد الشعر فى المنثور النفسى, ل١٢٦.
- ٧٥- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٣٠١
- ٧٦- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٣١١
- ٧٧- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٣٤١
- ٧٨- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٤٨٤
- ٧٩- د. ريكان ابراهيم, نقد الشعر فى المنثور النفسى, ل١٢٦.
- ٨٠- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٥٣٠
- ٨١- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٥٧٥
- ٨٢- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٥٦٦
- ٨٣- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٥٨٨
- ٨٤- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٥٧٠
- ٨٥- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٥٧٦
- ٨٦- ديوانى نائى, چاپى دووهم , ل٩٧

نه نجام

- نهو نه نجامانهی ئیکۆئینهوهکه گه لانهی کردوون ، بریتین له :
- ١ - بایه خدانی (نالی) به وهسف وجوانیهکانی ئافرهت بهو فراوانیهه ، نهو پائنه ره دهروونیهی له پشتهوه بووه که قهره بووی سۆزی خوشه ویستی و چهزی سیکسی پی دهکریته وه .
 - ٢ - بنه مایه کی نهو ئیرگسیه تهی که له ناو کومه ئی له دهقه کانیدا جیگای خۆی کردووه ته وه ، پیکهینراوی بیبه شبوونی بووه له باوهشی سۆزی خوشه ویسته که ی .
 - ٣ - هه ژاری له ژاندا بهو پییه یی خۆی له چینی رهش و رووت و هه ژاراندا بییوه ته وه وله ئاکامیشدا دهو له مه ندی تاقیکردنه وه ی شیعری لیکه وته وه ، بنه مایه کی تری ئیرگسیه تی (نالی) بوون ، ههروهک چۆن هه وئینی دهقه کانێ بوون .
 - ٤ - ههستی خۆبه که مزانی نالی له ناو بازنه ی دهسه لاتی بابانه کان و پهراویز خستنی له لایهن دهروویه ره که یه وه هوکاری نه رگسیه تی نالی بوون
 - ٥ - هه تی بوون و بینازی و بیبه شبوون له سۆزی گهرمی باوک پائنه ریکی تری نه رگسیه تی نالی یه
 - ٦ - دا هینه ران زیاتر له که سانی تر دیارده ی نه رگسیه تی یان تیدا یه .

سه رچاوه کان :

کوردی یه کان :

- دیوانی نالی ، ئیکۆئینه وه و لیکدانه وه ی : مه لا عه بدولکه ریمی موده رریس و فاتیح عه بدولکه ریم ، پیاچوونه وه ی موچه ممه دی مه لا که ریم ، انتشارات کوردستان ، سنه ، چاپی دووم ، ١٣٧٩
- زانا خه لیل ، ئیرۆتیک له شیعری نالیدا ، هه ولییر ، ٢٠١٢
- د. هیمداد حوسین ، دهروازه یه ک بۆ ره خنه ی نه ده بی ، چاپی یه که م ، دهزگای بلاوکرده وه ی موکریان ، هه ولییر ، ٢٠٠٧ .
- ناله حه سه ن ، چه مکه دهروونیه کان و دهقی نه ده بی ، سلیمانی ، ٢٠١٢
- ریبوار سیوه یلی ، کتیبی نالی ، ج / ١ ، دهزگای چاپ و بلاوکراره ی موکریان ، چاپخانه ی وهزاره تی پهروه ره ، هه ولییر ، ٢٠٠١ .
- یوسف عوسمان حه مه د ، چه ند و یستگه یه کی سایکۆلۆژی ، سه نته ری روناکبیری هه تاو ، ج / ١ ، چاپخانه ی ئۆفیس تی تیشک .

عهرهبي يهكان :

- طلعت منصور والآخرين، اسس علم النفس العام، مكتبة الانجلو المصرية، ١٩٧٨
- د.انور عبدالحميد، علم النفس الادبي، دار النهضة العربية، لبنان، ٢٠١١.
- د.ريكان ابراهيم، نقد الشعر في منظور النفسي، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد، ١٩٨٩.

- د.عزالدين اسماعيل، النفسير النفسى للادب، بيروت، ١٩٦٣.
 - د.عبدالمنعم الحفنى، المعجم الموسوعى لتحليل النفسى، مكتبة مدبولى، ١٩٩٥.
 - خريستو نجم ، فى النقد الادبى والتحليل النفسى ، بيروت ، گرابلس ، ١٩٩١
 - د. مصغى سويف ، الاسس النفسيه للابداع الفنى فى الشعر خاصه ، گ ، دار المعارف للنشر والتوزيع ، القاهرة ، ١٩٨١
 - زين الدين المختارى ، المدخل الى النقرية النقد النفسى ، من منشورات اتحاد الكتاب العرب ، ١٩٩٨
- گؤقار :

- نهكرم قهرداغى، قوتابخانهى دهررون شيكردهوه له رهخنهى نهدهبيدا، نووسهري كورد، ژماره (٦) خ دووهم، ١٩٨١
 - د دشاد عهلى ، نالى له بازنهى تاقيكردهوه شعيرييهكهى كرمانجى خواروودا، گؤقارى زانكوى سليمانى ، ژماره (١٤) ، ٢٠١٤ .
- نامهى زانكوى
- ريبوار محمد اسماعيل، داهينانى شيعرى نالى له روانگهى رهخنهى دهررونشيكارييهوه، ماسته رنامه ، زانكوى سه لاهدين ، ٢٠١١.
 - سامان عيزهدين سه عدون ، دهقه شعيرييهكانى گوران له روانگهى دهررونناسيهوه ، نامهى دكتورا، زانكوى سليمانى ، كولييجى زمان ، بهشى كوردى ، ٢٠١٣
- ئيئته رنيئت :

١ . <http://ejabat.google.com/ejabat>

٢ . www.al-sham.net.2008

٣ . www.google.ig/intl

٤ . www.madarkom.com حسين سرمك

كورتەى ئىكۆئىنەوهكە

ئەم ئىكۆئىنەوهىيە كە بەناونىشانى (ديار دەى نەرگسىيەت لە شىعرى نالى) يە ، ھەولئىكە بۆ خويندەنەوهىيەكى دەروونىيانەى ھەندى ئە شىعرەكانى نالى ، كە لە روانگەيەكى ساىكۆلۆژىيانەوه لە جىھانى شىعرى نالى دەروانىت و روو لە بنەماى نەرگسىيەت دەكات ، كە بەلامانەوه رەنگرئىژكەرى كۆمەئى ئە شىعرەكانى نالى بوون . بەم پىيەش ئىكۆئىنەوهكە و ئەو ئە نجامانەى كە گەلانىان دەكات زانستانە تىشك دەخاتە سەر ھەندى گرىبى دەروونى ولايەنى شاراوى كەسىتى شاعىر كە بۆ يەكە مجارە دەخريتە روو . جا بۆگەيشتن بەو ئاما نجانە ئىكۆئىنەوهكەمان لە سنوورى دوو بەشدا ئە نجامداوه ، ئە بەشى يەكەمدا ، ئاورمان لە چەمكى ديار دەى نەرگسىيەت لای رابەرانى رىيازى شىكارى دەروونى بە گشتى و لای (فرۆيد) بەتاييەتى داووتەوه و ئەو تىروانىيانەى تىبا گەلانىان دەكەين كە دەبنە زەمىنەيەكى زانستى بۆھەنگاوانا نمان بەرەو بەشى دووھى ئىكۆئىنەوهكەمان .

بەشى دووھىمىشان تەرخان كەردووه بۆ (ديار دەى نىرگسىيەت لای نالى) وبە پىيە چەمكى نەرگسى روومان ئەو دەقانەى كەردووه كە رەنگ پىدەرەوهى نەرگسىيەتى (نالى) ين ەك ھونەرەندىك . لەكۆتايشدا بەچرى ئە نجامى ئىكۆئىنەوهكە خراوتە بەردەست .

خلاصة البحث

ھذە الدرأسة محاولة لقراءة اشعار نالى من وجهة نظر ساىكولوجى . لذا ان تحليل الابيات الشعرية هو مقصد الاساسى من ھذە الدرأسة ، ولتحقيق هدفنا ھذا نستعين باسس مذهب التحليل النفسى .. لان ھذا المذهب لم يفصل النص عن شخصية كاتبة . وانھا تنظر الية من منظور النفسى .. ومن هنا نحاول تحليل قصائد نالى و موازنتھا بالاسس والقواعد المتبعة في علم النفس وتقوم بدرأسة النرجسية التي تكون مجموعة من الابيات و القصائد الشعرية لى نالى . و لأول مرة تسلط ھذە الدرأسة الضوء على شخصية نالى و تظهر بعض العقد النفسية عند الشاعر .

وقد لخصنا مضامن وابعاد ھذە الدرأسة في قسمين :

قسم الاؤل بحثنا فيه مفهوم النرجسية من منظور رواد التحليل النفسي بشكل عام وعند (فرويد) بشكل خاص .. وما نستنتجه من الملاحظات وجمع المفاهيم والمعلومات ستصبح مدخلا علميا وطريقا نظريا لبحث و دراسة القسم الثاني .. وخصصنا القسم الثاني لبيان ماتجده من ظاهرة النرجسية لدى نالى . بعددراسة قصائده التي تظهر النرجسية بحسب معاييرها حسب ما ورد في قواعد واسس علم انفس ..وفي الختام القينا الضوء على اهم وابرز النتائج التي وصلنا اليها في هذه الدراسة ..

Abstract

This research which is titled as ‘ narcissism phenomenon in Nali poems’, is an attempt to a psychological analysis of some of Nali’s poems. So, here, from a psychological point of view, according to this method, we study the world of Nali’s poems, and we regard the basis of narcissism which colored a group of Nali’s poems. Accordingly, the research and the conclusions drawn, scientifically shed a light on the personality of Nali, some psychological knots, and several mysterious aspects of the poet’s personality which has not been dealt with so far. To achieve these objectives, we conducted our research in the frame of two parts; the first part deals with the concept of narcissism phenomenon at the leaders of the physiological analysis method in general, and ‘Freud’ particularly, in this part we focus on the point of views which will then be a scientific ground to go forward to build the second part of the research. The second part is concerned with ‘narcissism phenomenon with Nali’ and according to narcissism concept we investigate those texts of Nali which reflected Nali’s narcissism as an artist, and finally, the conclusion of the research is drawn accurately.